

ПОЗИТИВНИ ПРИМЕРИ НА ЗАШТИТА НА МЕДИУМСКИОТ ИНТЕГРИТЕТ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

АНТИСИСТЕМ ИЛИ КАКО ДА СЕ СПАСИ НОВИНАРСТВОТО

БРАНКИЦА ПЕТКОВИЌ

ВОВЕД

Нашата анализа на добри практики од областа на заштитата на медиумскиот интегритет¹ произлегува од спроведената студија во рамките на проектот „Медиумска опсерваторија на ЈИЕ“, која беше објавена во 2014 година, во книгата *Зошто е важен интегритетот на медиумите*.² Истражувањето беше спроведено во Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Македонија и во Србија, и во голем дел објаснуваше како коруптивните односи во медиумскиот систем ги спречуваат медиумите во овие земји да му служат на јавниот интерес. Сепак, во еден дел идентификуваше и некои позитивни примери и добри практики каде што регулаторната рамка и институциите, или, пак, медиумите со нивното новинарство, придонесуваат за заштита на медиумскиот интегритет и јавниот интерес. Во 2015 година, тимот на Медиумската опсерваторија продолжи со истражување на одредени сегменти на односите што ги корумпираат медиумските системи во овие земји,³ особено финансиските односи⁴ меѓу државата и медиумите. Во истражувањето беа вклучени и Црна Гора, Косово и Турција.

-
- 1 Овој извештај е подготвен за тркалезната маса што се одржа на 14 април 2016 во Сараево, во рамките на Медиумската опсерваторија на ЈИЕ. Авторот им се заблагодарува на Сандра Б. Хрватин и на Санела Хоџиќ за нивните сугестии.
 - 2 Види: Петковиќ (уредник), *Зошто е важен интегритетот на медиумите: Враќање на медиумите и новинарството во служба на јавноста*, 2014.
 - 3 По зачленувањето во ЕУ, Хрватска не беше вклучена во спроведеното истражување од Медиумската опсерваторија на ЈИЕ во 2015 година.
 - 4 Извештаите на Медиумската опсерваторија на ЈИЕ за финансиските односи меѓу државата и медиумите од 2015 година, се достапни на веб-страницата: <http://mediaobservatory.net/media-integrity-reports-2015>. Пристапено на 15 март 2016 година.
-

ЗОШТО Е ВАЖЕН
ИНТЕГРИТЕТОТ НА
МЕДИУМИТЕ

Истражувањето од помал обем кое ќе биде претставено на следните страници, има за цел да расветли неколку позитивни примери на медиумски политики, на институции што се борат против корупција, како и на медиуми и новинарството во регионот опфатен во извештајот *Зошто е важен интегритетот на медиумите* од 2014 година. Нашиот фокус се однесува на три земји – Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија – поради тоа што истражувачките извештаи за медиумски интегритет од 2014 година во тие држави опфаќаа многу такви примери, но и поради ограничениот обем на ова истражување. Избравме осум примери на добри практики и преку студии на случаи и со помош на полуструктурирани длабински интервјуа со водечки поединци што беа во можност да ги претстават избраните примери на институции или медиуми, дојдовме до одредени заклучоци. За секој избран пример истражувавме како настанал, која правна, институционална и финансиска рамка го овозможила тоа и колку била одлучувачка структурата на персоналот, како и водечките поединци што концептуално и/или практично го управувале функционирањето на конкретниот пример на добра практика. Зошто токму овие конкретни институции и медиуми го штитат медиумскиот интегритет и работат во интерес на јавноста и како дошло до тоа? И, на крај, бевме заинтересирани и за амбициите и визиите за иднината на овие позитивни примери.

Нашиот преглед има за цел подобро да ги претстави овие примери, со цел да придонесе кон подобро разбирање како тие настанале и како дејствуваат. Намерата на овој труд не е да се идеализираат или да се критикуваат овие примери. Истражувајќи ги, сакаме да утврдиме што може да се заклучи од нивното работење во однос на потенцијалот за реформирање на медиумскиот систем, бидејќи овие позитивни примери, во рамките на медиумскиот систем, се судираат со доминантна структура на односи, чијшто корумпиран карактер и тежина ѝ се закануваат на самата демократијата. Неопходно е да се разгледа како да се стави крај на еден таков медиумски систем и да се изгради нов.

Во областа на медиумската политика, го издвојуваме позитивниот пример што се однесува на заложбите и конкретните мерки од страна на Одделот за медиумска политика на Министерството за култура на Република Хрватска, за време на мандатот на Зоран Милановиќ и неговата влада, од декември 2011 до јануари 2016 година. Во однос на институционалниот контекст, ја истакнуваме работата на антикорупциското тело на Србија - Советот за борба против корупцијата, кој во периодот од 2011 до 2015 година, објави три извештаи за сопственоста на медиумите и финансирањето, расветлувајќи го прашањето на корумпираноста на медиумскиот систем, но, наедно, поттикнувајќи јавна дебата и можни реформи во медиумите. Меѓу медиумите и примерите на новинарски продукции ги издвоивме: *БИРН* (Balkan Investigative Reporting Network - Балканска истражувачка репортерска мрежа), со

формално седиште во Сараево, а со регионална канцеларија во Белград и со подружници во многу земји во регионот; Центарот за истражувачко новинарство (ЦИН) од Сараево; онлајн медиумите *Журнал* од Сараево и *Бука* од Бања Лука, како и *Инсајдер* од Белград, првично ТВ-програма, а сега онлајн медиум; и неделникот *Новости* од Загреб, кој има и веб-страница, а го печати организацијата Српски национален совет, која го претставува српското малцинство во Хрватска.

Во извештајот за индикаторите за медиумскиот интегритет од 2014 година, нашите истражувачи ги издвоија медиумите и новинарските продукциски центри претставени овде како примери за позитивни практики, врз основа на нивното новинарство и содржината што ја објавуваат, без притоа да ги земат предвид нивните институционални, финансиски и правни рамки.

Интервјуата за ова истражување (со исклучок на едно интервју) се спроведени во декември 2015 и јануари 2016 година, а интервјуирани се Милан Ф. Живковиќ, советник за медиумска политика во хрватското Министерство за култура, за време на мандатот на Владата на Зоран Милановиќ; Мирослав Миличевиќ, заменик-претседател на Советот за борба против корупцијата во Владата на Република Србија; Гордана Игриќ, регионален директор на *БИРН*; Леила Бичакчиќ, директор на Центарот за истражувачко новинарство (ЦИН) од Сараево; Елдин Кариќ, уредник на веб-порталот *Журнал* и директор на антикорупциската мрежа *ACCOUNT*; Бранкица Станковиќ, уредник на веб-порталот и на телевизиската продукција *Инсајдер*; Ивица Џикиќ, уредник на неделникот *Новости*; Милорад Пуповац, претседател на Српскиот национален совет, и Александар Трифуновиќ, уредник на веб-порталот *Бука*. Сите интервјуа (освен едно) беа спроведени лично, снимени и транскрибирани за потребите на анализата. Интервјуто со Александар Трифуновиќ е спроведено во март 2016 година, преку електронска пошта.

Нашиот извештај ќе го започнеме со утврдување на основните карактеристики на испитуваните примери на добра практика во медиумите и новинарството, претставувајќи ги во регионален компаративен преглед. Освен тоа, ќе ги претставиме и примерите на добри практики од областа на медиумската политика и борбата против корупцијата во медиумскиот сектор самостојно, без споредбени референци, бидејќи за секоја од тие области издвоивме само по еден пример. На крај, прегледот ќе го заокружουμε извлекувајќи неколку заклучоци од овие осум претставени примери.

1

КОМПАРАТИВЕН ПРЕГЛЕД НА ПОЗИТИВНИ ПРАКТИКИ ВО МЕДИУМИТЕ И НОВИНАРСТВОТО

Сите испитани медиуми и центри за новинарски продукции – *Журнал*, *ЦИН*, *БИРН*, *Инсајдер*, *Новости* и *Бука* – се непрофитни. Нашето истражување од 2014 година за медиумскиот интегритет не откри ниту еден пример на добра практика за заштита на медиумскиот интегритет во ниту еден комерцијален медиум или јавен радиодифузен сервис во ниту една од истражуваните земји. Овој факт е сам по себе интересен ако се земе предвид дека нашето истражување во тоа време опфати пет земји во регионот. Како позитивен пример ја издвоивме телевизиската програма *Инсајдер*, која во времето на нашето тогашно истражување, се емитуваше на комерцијалната телевизија *Б92*. Меѓутоа, *ТВ Б92* потекнува од некомерцијалната алтернативна медиумска сфера и подоцна го смени својот профил. Во текот на нашето истражување за позитивни примери на заштита на медиумскиот интегритет, програмата *Инсајдер* ја напушти комерцијалната радиодифузна рамка на *Б92* и стана независен медиум.

Тоа што ги поврзува овие шест медиуми и центри на новинарска продукция, како и нивните водечки претставници што ги интервјуиравме, е нивната посветеност и страст кон новинарството како професија и како јавен сервис. Тие немаат дилема околу вистинската цел на новинарството, а се чини дека со нивната посветеност и креативност би можеле да најдат начини да се занимаваат со ваков вид новинарство во која било средина.

ТОА ШТО ГИ ПОВРЗУВА ОВИЕ ШЕСТ МЕДИУМИ И ЦЕНТРИ НА НОВИНАРСКА ПРОДУКЦИЈА, КАКО И НИВНИТЕ ВОДЕЧКИ ПРЕТСТАВНИЦИ КОИ ГИ ИНТЕРВЈУИРАВМЕ, Е НИВНАТА ПОСВЕТЕНОСТ И СТРАСТ КОН НОВИНАРСТВОТО КАКО ПРОФЕСИЈА И КАКО ЈАВЕН СЕРВИС.

1.1

ФОРМИРАЊЕ И ПРАВЕН СТАТУС

Повеќето медиуми што ги издвоивме во овој извештај се карактеризираат со истражувачко новинарство – систематско истражување на прекршувањата, корупцијата и злоупотребите на овластувањата, како уништувачи на општеството и на демократијата, практикувајќи новинарство засновано на проверени факти.

Анализата на примерите на овие шест медиуми од три земји открива дека тие се секогаш предводени од визијата на мали групи поединци, кои одбиваат да бидат дел од мејнстрим медиумите и сакаат да формираат сопствена институционална рамка, која е непрофитна и која им овозможува на новинарите автономија и работење во интерес на јавноста, а воедно и егзистенција. Овие медиуми се резултат на неможност новинарите да ја реализираат својата визија и концепт на новинарство во други медиуми.

Сите тие медиуми се основани по 2000 година; ниту еден од издвоените медиуми како позитивен пример на заштита на медиумскиот интегритет

во нашето истражување не е формиран во 90-тите години на минатиот век или пред тоа.

Журнал започна со работа кон крајот на 2008 година/почетокот на 2009 година од страна на 3-4 новинари, незадоволни од состојбата во медиумите во кои работела во тоа време. *ЦИН* е исто така основан во 2004 година од мала група новинари, инспирирани и информирани од американскиот модел на центри за истражувачко новинарство. *БИРН* започна со работа во 2004 година од една група од пет-шест новинари, главно жени, кои на почетокот работела во рамките на Институтот за воено и мирнодопско известување во Лондон, а потоа продолжија со формирање сопствена организација и медиум. *Инсајдер* започна во 2004 година како тим од тројца новинари, вклучени во истражувачко новинарство и во продуцирање истражувачки телевизиски програми. *Бука* започна во 2000 година од тим лица со искуство во студентски движења и публикации. Неделникот *Новости*, во неговата сегашна форма, пристигна на киосците во јануари 2010 година, како резултат на трансформацијата на националниот медиум на малцинствата во неделник од општ интерес, како дел од претходно воспоставена институционална рамка, односно на Српскиот национален совет во Хрватска. Сепак, и овој медиум е поткрепен со заедничката визија на поединци, надополнета од едно силно јадро на новинари на тогаш веќе згаснатиот *Ферал трибјун*, еднакво посветени на независно и критичко новинарство. Треба да се напомене дека два медиума – *ЦИН* и *БИРН* – од шесте идентификувани како позитивни примери за заштита на медиумскиот интегритет во регионот, беа формирани во контекст на меѓународните проекти за новинарство, а потоа продолжија да функционираат независно.

Медиумите и центрите за новинарство што се дел од ова истражување, функционираат како непрофитни, невладини организации – граѓански здруженија основани од новинари, освен неделникот *Новости*, кој го издава претставничко и координативно тело на малцинска заедница, која повторно има статус на граѓанско здружение. *Журнал*, на пример, го издава Центарот за развој на медиуми и анализи, додека *Бука* го издава Центарот за информативна деконтаминација на младите од Бања Лука. Во два случаи (*БИРН* и *Инсајдер*), главните основачи на медиумите основале и деловни организации, преку кои тргуваат со своите новинарски продукти и анализи. Приливот на средства го користат за поддршка на активностите на медиумите и за покривање на трошоците за новинарска продукција. Од друга страна, издавачот на *Журнал*, Центарот за развој на медиуми и анализи, основал сестринска организација *ACCOUNT*, Антикорупциска мрежа на граѓански организации, која е исто така непрофитна невладина организација, која се занимава со активизам во областа на борбата против корупцијата.

1.2

ФИНАНСИСКИ РАМКИ И МОДЕЛИ

Изворите на финансирање на повеќето од овие медиуми и центри за новинарска продукција се средства од странски донатори. Овие донации се првенствено насочени кон финансирање конкретни проекти, кои често траат по неколку години (*Журнал, ЦИН, БИРН, Бука* итн.). Некои медиуми започнале со работа со помош на почетна донација (*Бука и ЦИН*) или добиле помош во форма на бесплатен компјутерски софтвер или простор на сервер, во почетната фаза на работењето (*Инсајдер*). *БИРН* доби донација за покривање повеќегодишни институционални оперативни трошоци што се однесуваат на стратешките, долгорочни реформи на внатрешната организација. *Новости* има специфичен модел на финансирање, а *Инсајдер*, кој е во фаза на основање како самостоен медиум, сè уште бара донатори. Покрај овие два медиума, сите имаат редовни донатори, а активно бараат и нови. Во услови кога заминува редовен донатор, опстанокот на медиумот се доведува под сериозна закана. Донатори се странски приватни фондации, САД и европските државни институции преку нивните програми за помош за развој на медиумите. Работењето на донаторите што поддржуваат медиуми во регионот би била интересна тема за истражување во контекст на нивната улога во реформите на медиумскиот систем и заштитата на интегритетот на медиумите. Сепак, ние не бевме во можност да го простудираме овој аспект во нашето истражување.

Финансиската стабилност на медиумите опфатени во ова истражување, произлегува од способноста на поединци задолжени за придобивање донации, да излезат со добри идеи и добро да управуваат со донациите, како и од добрите резултати и добрата соработка со донаторите. Токму ова се медиумите што се препознаени и од донаторите што работат во нивните земји, како ретки примери на добра практика, и во нив ги насочуваат средствата за демократизација на медиумите. Гордана Игриќ вели дека со текот на годините стекнала искуство за препознавање која идеја и кој проект е соодветен за одреден донатор, со оглед на профилите и стратегиите на донаторите. Во рамките на *БИРН*, донациите се бараат на неколку нивоа – регионално, но и на ниво на држави во кои работат локалните организации на *БИРН*. Постојат договори, процедури, а и редовни состаноци на внатрешните органи, со цел да се избегне внатрешен конфликт и да се зајакне транспарентноста. Деловниот модел на *БИРН* се состои од спој на донатори, комбинација на регионално и национално генерирање проекти и придобивање донации, заедно со комерцијален пристап на продуктите со кои *БИРН* може да тргува. *БИРН* има свои членки-организации во шест земји во регионот, како и мрежа новинари

и уредници во дополнителни четири-пет земји во регионот. *БИРН* вработува околу 200 лица месечно, а потребни му се околу 2,3 милиони евра за покривање на годишните трошоци. Елдин Кариќ ја нагласува важноста од постигнување резултати со средствата добиени од донаторите и од градењето заемна доверба со секој од донаторите: *„Не би направил ништо што би ја загрозило таа доверба. Попрво би направил нешто на сопствена штета и на штета на мојата организација отколку на штета на донаторот и на преземените обврски“*. Освен тоа, Кариќ нагласува дека јасно им назначуваат на донаторите дека тие како медиум, бараат средства за новинарско работење, за продукција на содржини, а не за нешто друго, како на пример: конференции, тркалезни маси и слично.

Земајќи ја предвид нивната зависност од финансирање проекти и потребата од обезбедување континуирани услови за новинарската работа, персоналот на медиумите што се зависни од донации мора вешто да комбинира проекти и донации за да се спречи намалување на средствата во некој период. Голем број од испитаниците потврдуваат дека, во такви случаи, одредени редовни донатори се подготвени, со своите средства, да помогнат во пребродување на ваквите времиња. Леила Бичакчиќ наведува дека *ЦИН* сериозно води сметка за да гарантира дека менаџерскиот дел од организацијата, задолжен за управување со финансиите и за одржување на стабилното работење на организацијата, во никој случај не ги оптоварува новинарите со финансиски проблеми и им овозможува непрекинатата работа и редовна исплата на платите.

Платите се редовни и соодветни за земјите во кои работат овие медиуми. Милорад Пуповац, претставник на издавачот на хрватскиот неделник *Новости*, го дава можеби најдоброто објаснување за финансиската состојба на новинарите во медиумите опфатени со овој извештај: *„Медиум како нашиот, со својата слобода и со тешкотиите што таа слобода ги носи во општата јавна средина, не може да биде награден со средства со кои се плаќаат новинарите, уредниците и колумнистите во корпоративните медиуми. Сепак, станува збор за малцински, алтернативен медиум. Сите новинари што работат за *Новости* се свесни дека средствата за кои работат, кои се стабилни и им гарантираат ниво на независност, просперитет и слобода, тешко може да се заменат со нешто друго“*.

Овие медиуми редовно и на законски начин ги плаќаат своите вработени и никогаш не забораваат да плаќаат социјални придонеси. *„Сè мора да биде чисто. Ние не можеме да си дозволиме да бидеме како луѓето што ги критикуваме. Тоа е суштината“*, вели Елдин Кариќ. Леила Бичакчиќ вели дека во *ЦИН* сите се легално вработени, со строго почитување на сите прописи од областа на работните односи. *„Платите се редовни и на сите им е загарантирано да го добијат тоа што го содржи нивниот договор, без дискусија“*, вели Бичакчиќ. Гордана Игриќ истакнува дека *БИРН* работи во неколку држави во регионот, така што соработниците

се предмет на различни правни договори. Некои примаат надоместок за авторство наместо плати, бидејќи се оди кон тоа да се најдат решенија што се, финансиски и правно, најсоодветни за секој посебен работен статус.

Приходите од наплатувањето за самите новинарски содржини во медиумите презентирани тука, кои главно се финансирани од донации, се многу ретки. ЦИИ дозволува и поттикнува бесплатно преземање и објавување на своите стории од страна на другите медиуми. Ова е, исто така, карактеристика и на другите претставени медиуми, но БИРН нуди претплатничка шема за „премиум содржини“ на својата веб-страница *Balkan Insight*, наменета за меѓународната јавност. До денес, тие имаат продадено 95 институционални претплати, а преку нивната консултантска компанија *BIRNConsultancy*, им наплаќаат на индивидуални клиенти за стручни анализи за конкретни теми. Бука објавува реклами на својата веб-страница, но според Александар Трифуновиќ, нарачателите на реклами ги заобиколуваат, бидејќи успешните компании имаат блиски врски со политиката.

Откако стана независен од телевизија Б92 во почетокот на 2016 година, финансискиот модел на *Инсајдер* се засноваше на неколку договори со познати медиуми, кои беа подготвени за откупување на нивните истражувачки стории или телевизиски програми. По напуштањето на ТВ Б92, тие ја презедоа обврската за производство на програми за телевизија. Покрај тоа, *Инсајдер* постигна договори со регионалната телевизиска мрежа Н1 и со радиосервисот *Слободна Европа (Radio Free Europe)*, за објавување на своите програми во рамките на овие големи медиуми и за да можат да добијат исплата како продукциска компанија. Во исто време, тие бараат донации преку граѓанското здружение *Инсајдер*. Одредени поединци се согласија на волонтерска основа да му помогнат на *Инсајдер* да развие бизнис-план. Основачите на *Инсајдер* беа цврсто решени да не рекламираат на веб-страницата *In sajder.net*: „Не би било соодветно некој да се рекламира преку *Инсајдер*“. Сепак, постојат планови за отворање тематски веб-страници, каде што рекламирањето ќе биде дозволено под јасни услови, а ќе се наплатува пристапот до базата на податоци за документите и интервјуата собрани во текот на истражувањето. Бранкица Станковиќ ја нагласува заложбата за работење во рамките на регулаторните ограничувања, за чесно и редовно исплаќање на соработниците и за исполнување на обврските. Во моментот, тие немаат вработени во постојан работен однос, но имаат намера да ги вработат сите редовни соработници со статус на постојани вработени штом почнат да пристигнуваат приходи од продукциската индустрија и штом се стабилизира бизнисот: „Не можеме да си дозволиме ниту една грешка. Ниту јас ниту кој било друг што го основал *In sajder.net* не сме од деловниот свет. Нашиот најголем предизвик е да не правиме грешки како резултат на нашето неискуство“.

Новости е единствениот печатен медиум во регионот што се најде во кругот на медиуми што нашето истражување ги препознава како такви кои, во своето работење, на прв план го ставаат јавниот интерес и го штитат интегритетот на медиумите. Со оглед на специфичноста на неговиот модел, тој ќе биде претставен на подетален начин.

Новости работи во поинаква институционална и финансиска рамка. Како неделник што се издава од малцинска заедница, *Новости* има пристап до финансиски средства од државниот буџет на Република Хрватска, наменети за информативни и културни активности на малцинските заедници во Хрватска. Државниот совет за национални малцинства, составен од малцински претставници, ги доделува и одговара за финансиските средства. Доделените износи од Советот достигнуваат 80 отсто од приходите на *Новости*. Српскиот национален совет мора секоја година да се пријави и да побара средства за проекти од Советот. Годишната субвенција наменета за покривање на издавачките трошоци изнесува околу 3 милиони ХРК (приближно 400.000 евра), кои се префрлуваат на месечни рати. Останатите 20 проценти, *Новости* ги обезбедува од приходите од продажбата по киосци. Сепак, јавните финансиски средства се пресудни за функционирањето на неделникот.

Средствата доделени на Советот за национални малцинства поддржуваат дваесетина малцински медиуми во Хрватска и достигнале значајно ниво за време на мандатот на владата на Иво Санадер. Сепак, секоја влада и парламент ја имаат можноста да го задржат државниот буџет за поддршка на малцинските медиуми на сегашното ниво, да го зголемат или да го намалат, или пак, целосно да го укинат – во зависност од актуелните политички ставови поврзани со правата и со статусот на малцинствата. Следствено на тоа, доколку актуелната влада одлучи да ги измени постојните политики во однос на финансирањето на малцинските медиуми, опстанокот на *Новости* во сегашниот облик може да биде загрозен.

Новости има 16-17 постојано вработени лица, а месечно ангажира околу 50 надворешни соработници. Неговиот тираж е 7.500 примероци, од кои 3.500 се дистрибуираат бесплатно низ цела Хрватска, преку локалните канцеларии на Српскиот национален совет. Околу 2.000 примероци се продаваат на киосците, со што се покриваат приближно 20 проценти од оперативните трошоци. Пред две години *Новости* отвори своја веб-страница, на која ги реиздава содржините од печатените изданија во текот на неделата, заедно со мал дел дополнителна содржина напишана посебно за веб-страницата.

Според Ивица Џикиќ, уредник на *Новости*, јавниот модел на кофинансирање е корисен за негување на квалитетот на независното новинарство, особено во сериозен печатен медиум што се придржува до професионализмот и демократските начела. Џикиќ додава дека овој модел

треба да преовладува и генерално, а не само во областа на малцинските медиуми.

Заслугите за формирањето на *Новости* како модел на медиум кој е позитивен пример за заштита на интегритетот на медиумите, во голема мера му припаѓаат на неговиот издавач, Српскиот национален совет. Во рамките на Советот, за профилирањето на *Новости* како критички општоинформативен неделник, значајно влијание има начинот на кој претседателот на Советот, Милорад Пуповац, ја гледа, ја разбира и ја застапува улогата на медиумот.

Излезот на *Новости* од малцинското гето и неговото преобразување во интегрален дел на општиот медиумски простор, тој го гледа како акт на еманципирачка медиумска политика. За него, гетоизирана малцинска политика е штетна како за малцинската заедница така и за општеството како целина. „Станува збор за отвореност на одредена заедница и за тоа дека медиумите треба да бидат отворени, критички и аналитички настроени, и да создаваат простор на просветленост, толеранција, слобода и разноликост“, тврди Пуповац. По згаснувањето на *Ферал трибјун*, *Новости* постепено ги интегрираше во своето уредништво некои од новинарите, комбинирајќи ги елементите на малцински политики и еманципирачки медиумски политики.

Пуповац нагласува дека редакцијата на *Новости* ужива целосна автономија во однос на издавачот. Џикиќ го потврдува ова, велејќи: „На луѓето им е добро тука, ниту јас како главен и одговорен уредник ниту, пак, Пуповац како претставник на нашиот издавач, никогаш нема да им речеме да не пишуваат за нешто, или пак, дека не може да се објави нешто поради политички, финансиски или други причини. Тоа е тоа што им значи на луѓето: да можат слободно да пишуваат.“

Единственото прашање, според Пуповац, е дали издавачот е способен да ги обезбеди средствата за работа: „Ние како издавачи, сме тука да го заштитиме нашиот весник од секој што се обидува да влијае врз тоа колку слобода има, како се уредува или што е дозволено да се објавува. Новинарите мора да ја имаат потребната слобода. Луѓето што работат во *Новости* се луѓе со интегритет, а ние тука го штитиме тој интегритет.“

Според Пуповац, за симбиоза меѓу еден еманципирачки издавач и професионални, критички новинари, потребни се три услови: 1) издавачот треба да сака да ја прифати како своја таа медиумска политика – создавањето симбиоза меѓу малцинското и националното медиумско известување, меѓу претежно информативен медиум и станувањето критички медиум; 2) издавачот мора да биде способен да обезбедува средства и да ги правда трошоците пред државата; и 3) издавачот мора да биде способен да привлекува доволен број звучни имиња – новинарски таленти, кои се способни да продуцираат еден таков квалитетен медиум.

И Елдин Кариќ смета дека јавното финансирање на сериозно и висококвалитетно новинарство претставува долгорочно решение. Истражувањата на *Журнал* за трошењето на јавните средства во медиумите во Босна и Херцеговина, покажаа дека околу 15 милиони евра јавни средства годишно „се насочуваат“ кон медиумите преку субвенции, донации и спонзорства, а оваа сума не ги опфаќа средствата за маркетинг и за рекламирање на компаниите во државна сопственост и јавните институции. Кариќ верува дека треба да се започне иницијатива за резервирање одреден процент на овие средства за да се формира фонд за истражувачко новинарство. Покрај тоа, за формирањето на таков еден фонд, може да се искористат и средствата што регулаторот ги собира од таксите од електронските медиуми. Државните институции треба да ја контролираат финансиската регуларност на тој фонд, но никако не смее да им се дозволи да одлучуваат за распределбата на средствата. Кариќ смета дека, кога би постоеле редовни и пристojни средства за финансирање на истражувачкото новинарство и кога од тоа би можело солидно да се живее, би се зголемил интересот и протокот на млади луѓе во истражувачкото новинарство, кои би се препознале во еден таков вид новинарство.

1.3

ВНИМАТЕЛНО ЕКИПИРАЊЕ КАКО ПАТ ДО КВАЛИТЕТОТ

Испитаниците од медиумите што беа препознати како позитивни практики за заштита на интегритетот на медиумите наведуваат дека вложуваат сериозни напори и голема доза енергија во екипирањето на своите новинарски тимови, во ангажирањето на нови соработници и нивно обучување, со цел исполнување на високите стандарди во работењето, особено во истражувачкото новинарство. Елдин Кариќ од *Журнал* објаснува дека обуката се одвива преку практична работа на конкретни теми и преку пишувањето. Тој нема никаква доверба во новинарските курсеви, кои во еден период ги наметнуваа донаторите и невладините организации. Според Кариќ, овие обиди за обучување се целосно губење време. Гордана Игриќ од *БИРН* смета дека екипирањето на истражувачките новинарски тимови е најтешката работа, додека, пак, од друга страна, многу е лесно да се привлечат квалитетни кадри, кои би работеле како раководители на проекти. Базата на раководни кадри на проекти се изградила како резултат на десет-петнаесетгодишното сериозно инвестирање на донаторите во невладините организации, нивните проекти и во нивниот кадар.

И Гордана Игриќ и Бранкица Станковиќ наведуваат дека за да се формира солиден истражувачки новинарски тим, многу е полесно да се ангажираат почетници и да се работи со нив од почеток, да се обучуваат и да се издигнат. Елдин Кариќ вели: *„Дури и кога постарите новинари*

стануваат дел од мојот тим, треба да работам со нив и да инвестирам многу енергија во тоа.“ Истовремено, вели Игриќ, многу е важно да се развие добар уреднички кадар и систематско работење во рамките на редакцијата за проверка на фактите, бидејќи грешките во истражувачкото новинарство може да нанесат голема штета. Гледајќи во иднината на *БИРН*, нејзината најголема грижа е дали ќе успее да регрутира, да го развие и да го одржи новинарскиот кадар во секој аспект, како и дали ќе успеат да изградат врвен уреднички тим.

Во *Инсајдер*, воведувањето на новинарите во системот и стандардите за работа е долг процес на ангажирање на една голема тема, вели Бранкица Станковиќ. Истражувачкото новинарство опфаќа посебен начин на работење и размислување, како и целосна посветеност. Понекогаш се потребни години за да се достигне тоа. Многу медиуми што ги претставуваме овде привлекуваат новинари преку јавни повици за работа. Се додава значење на нивото на формално образование на кандидатот, но нашите испитаници нагласуваат дека тоа не е пресуден фактор.

Бука има седум вработени, сите избрани преку јавен оглас за работа. Повеќето имаат факултетско образование, додека тројца од нив се магистри по општествени науки.

ЦИН во Сараево го има најнапредниот систем за барање, селекција и вработување нови новинари. Тоа е долготраен и транспарентен процес. Сите соработници се вработени преку јавен оглас за вработување, кој на сите им овозможува еднаква почетна позиција и можност да ја добијат работата. Најпрво, 30 до 40 кандидати што ги исполнуваат специфичните критериуми се избираат од големиот број апликанти. Тие се тестираат онлајн, каде што имаат осум часа да завршат неколку задачи, пристапувајќи на онлајн платформа што содржи необработени документи за новинарско истражување и решавање хипотетички ситуации. Потоа, 10-15 кандидати се поканети на интервју. Комисијата составена од четворица претставници на *ЦИН* го спроведува интервјуто и избира тројца кандидати за финално интервјуирање, по кое уредниците одлучуваат кого да вработат.

Сепак, се случува дури и кандидатите избрани на таков макотрпен начин да не останат во *ЦИН*. Некои едноставно не се снаоѓаат, а други, пак, не можат да прифатат дека толку долго трае работата на една сторија, дека не можат да ја завршат со месеци или дури и после една година, и не ги гледаат резултатите од својот труд. Друга посебна карактеристика на работењето за *ЦИН* е дека неговите новинари не ги потпишуваат своите приказни со име и презиме. Текстовите се постојано потпишани со „*ЦИН*“, давајќи тежина на самата организација и придонесувајќи за нејзината видливост, а истовремено се гарантира квалитет – бидејќи стандардите произлегуваат од организацијата – признавајќи дека секоја приказна е производ на тимско работење, а никогаш само на некој поединец.

ЦИН дозволува медиумите да ги преземат неговите текстови, но тие не смеат да бидат изменети, а објавува и придружни документи онлајн за нивно натамошно истражување и анализа.

Медиумите што се занимаваат со истражувачко новинарство ја нагласуваат важноста на проверка на фактите, на поседување докази за тврдењата и на кредибилитетот на нивното известување. Во овој контекст, вклучувањето на правните експерти е од клучно значење. На пример, *Инсајдер* редовно работи со адвокати за да обезбеди правна оценка за сите тврдења и со тоа да избегне тужби. Бранкица Станковиќ смета дека Веран Матиќ, главен уредник на *Б92*, ја донесе најважната одлука за време на целиот работен век на *Инсајдер* со тој медиум, кога во 2004 година, на почетокот на емитувањето на *Инсајдер*, тој вклучи адвокат во својот тим – наспроти првичните предрасуди на новинарите против таквата мерка на претпазливост. Во своето 12-годишно постоење, *Инсајдер* спроведе повеќе од 500 интервјуа, собра илјадници докази и реализираше 120 истражувачки програми. Примија само седум тужби, а не загубија ниту една од нив.

„Најважни се чесната работа и кредибилитетот. Потребно е многу време за да се изгради кредибилитетот, а може да се урне преку ноќ. Не можеме да си дозволиме ниту една грешка“, вели Бранкица Станковиќ. Слични беа и изјавите на нашите испитаници, особено на тие чии медиуми се занимаваат со истражувачко новинарство.

Меѓу нашите испитаници, само Леила Бичакчиќ има исклучиво директорска позиција. Гордана Игриќ го комбинира ова со уредничката работа и со спроведување обуки внатре во *БИРН*. Кога тимот на *Инсајдер* стана независен, директорската улога ја презема Миодраг Чворовиќ, продуцент на емисијата од нејзините почетоци. Сите поединци што водат медиуми, кои се вклучени во нашата регионална селекција на примери на добра практика, примарно имаат новинарско минато, а кога преземаат директорски позиции, нивна цел и интерес останува гарантирање услови за квалитетно новинарство во нивните редакции.

1.4

АМБИЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ

БИРН функционира како најголемо и најамбициозно медиумско претпријатие меѓу оние што ги издвоивме за нашето истражување. Тоа е регионална мрежа, составена од регионални редакции со заедничка веб-страница на *Balkan Insight* и со регионална канцеларија, како и голем број редакции и канцеларии во различни земји во регионот. *БИРН* во земјите одржува мрежа на новинари без канцеларии, 15 веб-страници, како и неколку регионални проекти за известување за процесите на транзициската правда и за судењата за воени злосторства. Организира

годишна регионална летна школа за истражувачко новинарство, а има и програма за стипендија за извонредност во известувањето, како и консултантска фирма и низа други проекти. Со оглед на разновидните аспекти и способности, *БИРН* се издвојува како еден вид новинарска мрежа на јавен сервис за целиот регион. Гордана Игриќ наведува дека мрежата достигна ниво каде што е многу тешко да се контролира функционирањето и дека се развива нова целина на внатрешни механизми за справување со ова прашање. Барањата на донаторите се високи, а според Игриќ, неговиот квалитет и вештини го направија *БИРН* доминантен актер во регионот – до степен до кој, на некој начин, ги задушуват новите играчи. Игриќ ја гледа перспективата на *БИРН* во пренесување на знаењето и претставување пример на другите региони во Европа и во светот, а претпоставува дека од различни причини, во догледно време, ќе дојде и до намалување на опсегот на работење на *БИРН* во регионот.

Инсајдер има амбициозни планови во врска со планираните формати и новинарски производи што ги нуди, како во Србија така и на регионално ниво. Во прилог на нивната работа на далекусежни истражувачки стории, тимот на *Инсајдер* се вклучи и во дневното известување, фокусирано на избрани дневни теми. Промената е значајна не само за вработените во *Инсајдер*, туку воопшто и за српската новинарска заедница. „Би сакале да се вклучиме и да покажеме дека новинарите заспале и престанале да поставуваат прашања“, вели Бранкица Станковиќ. Сега, кога нивниот медиум премина на интернет, планираат да вложат повеќе напори во поврзувањето со други новинарски истражувачки страници и мрежи.

И *Журнал* со својата антикорупциска мрежа *ACCOUNT* ги зголемува амбициите за формирање база на медиуми и новинари што заедно ќе работат на посложени теми и истражувачки стории во Босна и Херцеговина. Оваа база на медиуми во моментот содржи две телевизиски куќи и четири онлајн медиуми (меѓу кои *Бука*, еден од нашите добри примери на медиумска практика), а паралелно се формира и мрежа на радиостаници со иста цел – практикување истражувачко новинарство.

Кога се осврнуваат на перспективите на своите организации, неколку испитаници изразија загриженост во врска со недостигот на интерес за истражувачко и аналитичко новинарство меѓу младите новинари што ѝ се приклучуваат на професијата. Според Елдин Кариќ, „не се развива нова генерација новинари подготвени да го преземат истражувачкото новинарство, да ги критикуваат негативните појави и да работат аналитички“. Сите медиуми што ги претставуваме како позитивни примери за заштита на интегритетот на медиумите, ги одржуваат во живот одреден број новинари, кои во други околности, најверојатно, би се откажале од професијата, бидејќи на друго место не би можеле да го задржат својот професионален интегритет и слободното пишување – со други зборови, да известуваат на професионален, аналитички и

КОГА СЕ ОСВРНУВААТ НА ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА НИВНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ, НЕКОЛКУ ИСПИТАНИЦИ ИЗРАЗИЈА ЗАГРИЖЕНОСТ ВО ВРСКА СО НЕДОСТИГОТ НА ИНТЕРЕС ЗА ИСТРАЖУВАЧКО И АНАЛИТИЧКО НОВИНАРСТВО МЕЃУ МЛАДИТЕ НОВИНАРИ КОИ ЌЕ СЕ ПРИКЛУЧУВААТ НА ПРОФЕСИЈАТА.

критички начин. Бранкица Станковиќ нема разбирање за колегите што се откажале од новинарството како професија, но се присутни во медиумите и се занимаваат со новинарство, без почитување и одбрана на својата професија. *„Не го прифаќам изговорот за самоцензурирање на новинарите поради стравот дека ќе останат без работа. Ако е така, тогаш немојте воопшто да се занимавате со таа работа. Ако сте го одбрале новинарството, професија што бара да му служите на јавниот интерес, тогаш тоа е ваша обврска и не треба да има калкулирања околу тоа. Во моментот кога ќе забележите самоцензура, треба да бидете искрени и да признаете дека сте неспособни, дека не можете да се занимавате со овој вид работа. Ми велат дека сум храбра, но не станува збор за храброст. Јас едноставно не гледам друг начин како може да се работи новинарство“,* вели Станковиќ.

Според нашите испитаници, граѓаните понекогаш имаат почит за овој вид новинарство, а понекогаш не. На пример, *Журнал* и *ЦИН* не привлекуваат доволно читатели за да се натпреваруваат со комерцијалните медиуми, но имаат предвид дека јавноста ги признава како сигурни извори на информации и им се обраќаат кога се соочуваат или кога забележуваат случаи на неправилности или неправда. *„Дури и ако луѓето не знаат што точно правиме, тие знаат дека ние ги истражуваме работите, ги решаваме и бараме некаков вид правда“,* вели Леила Бичакчиќ. Александар Трифуновиќ, од друга страна, пак, забележува дека јавноста ретко ја поддржува работата на *Бука* за критички теми. Дел од јавноста е секогаш подготвена да ги обвини новинарите за објавување на неправилностите, наместо прекршителите што ги извршиле. Во 2015 година, по повод 15-годишното работење, *Бука* посети 30 градови во Босна, како одговор на барањата на своите читатели. Во серија јавни дискусии и средби, илјадници учесници зборуваа за тоа како работи медиумот, како е финансиран итн. Покрај тоа, тие беа поканети во други 20 градови што не можеа да ги посетат. Целта на овие средби беше граѓаните да се запознаат со медиумот и да се поттикнат да направат нешто слично и за себе.

Другите сегменти на медиумската заедница повремено ги третираат овие медиуми со одреден степен на непријателство. Ова е особено карактеристично за медиумите што припаѓаат на политички и бизнис клиентелистички мрежи, а понекогаш водат негативни кампањи против медиумите што ги претставуваме во овој извештај и нивните водечки претставници. Сепак, овој став не преовладува. Нашите испитаници наведуваат многу примери на добра соработка и меѓусебна почит со другите членови на медиумската заедница.

**„НИЕ ВЕРУВАМЕ ДЕКА
НОВИНАРСТВОТО,
ВИСТИНСКОТО
НОВИНАРСТВО, МОЖЕ ДА
ОПСТАНЕ И ТОА Е ОНА ШТО
САКАМЕ ДА ГО ПОКАЖЕМЕ,
ВЕЛИ БРАНКИЦА
СТАНКОВИЌ.**

1.5

ВРЕДНОСТИ И КАКО ДА СЕ ЗАШТИТАТ

„Ние веруваме дека новинарството, вистинското новинарство, може да опстане, и тоа е она што сакаме да го покажеме“, вели Бранкица Станковиќ во врска со уредничкиот кадар на *Инсајдер*.

Елдин Кариќ ја опишува стратегијата на сојузи меѓу новинарите и медиумите, и зборува за создавањето база на медиуми преку која, со квалитетно истражувачко новинарство, сакаат да допрат до граѓаните во Босна и Херцеговина. Тој смета дека на доминантниот, корумпиран медиумски систем треба да му се спротивстави еден антисистем. „Тоа е стратегија за проширување, која се состои од, буквално, заобиколување на системот. Навистина, тоа е антисистем“, вели Кариќ. „Не можеме да опстанеме во рамките на системот, затоа создаваме антисистем што може брзо да реагира. Мора да го препознаете и да го елиминирате непријателот додека ги привлекувате, ги поддржувате и ги помагате вашите пријатели. Реагирајте на база ‘случај-до-случај’. Тоа е еден вид герила новинарство.“

Предраг Луциќ, еден од основачите на неделникот *Ферал трибјун*, кој престана да се објавува во 2008 година, во изјава за Медиумската опсерваторија на ЈИЕ, во 2014 година рече дека сегашниот медиумски систем, полн со коруптивни односи и практики, не може да произведе алтернатива, објаснувајќи дека токму на овој начин, во 90-тите години на минатиот век настана *Ферал*.⁵

Тој исто така нагласи нешто што Бранкица Станковиќ го повтори во ова истражување, во текот на разговорот со нас. Неговата изјава ја земавме како појдовна точка за регионалната анализа на почетокот на нашата книга *Зошто е важен интегритетот на медиумите*. Луциќ, во 2014 и Станковиќ во 2016 година, рекоа: „Ниту една власт не ја уништи новинарската професија. Новинарите ја уништија“.

Се чини дека само новинарите можат и да ја спасат. Од друга страна, се поставува прашањето за одговорноста на државата за гарантирање услови потребни за опстанок на новинарската професија и на слободни медиуми, како камен-темелници на демократијата.

Поучен од искуството на неделникот *Новости* во Хрватска, Ивица Џикиќ е недвосмислен: „Ако државата сака луѓето да се вклучат во сериозно, некорумпирано и аналитичко новинарство, и ако признава дека вистинското новинарство е важно за демократијата, мислам

5 Погледнете ја видеоизјавата на Предраг Луциќ на веб-страницата на Медиумската опсерваторија на ЈИЕ, на следниот линк: <http://mediaobservatory.net/radar/journalism-taken-journalists>. Пристапено на 15 март 2016.

дека ќе треба да најде модел на кофинансирање на издавањето сериозни и квалитетни весници“. Тој додава дека поддршката од државата за непрофитните веб-страници во Хрватска била голем чекор, но инсистира дека дневните весници се незаменливи и дека ќе биде важно да се спасат тие што сакаат сериозно да работат.

2

ПОЗИТИВЕН ПРИМЕР НА МЕРКИ НА МЕДИУМСКА ПОЛИТИКА

Токму Хрватска беше земјата во која ги најдовме овие инструменти на медиумска политика, а кои беа издвоени како позитивен пример во нашето истражување за медиумскиот интегритет од 2014 година. Министерството за култура на Хрватска, предводено од министерот Андреа Златар Виолиќ, за време на мандатот на владата на Зоран Милановиќ (декември 2011 - јануари 2016 година), воведо мерки за поддршка на непрофитните медиуми и новинарски проекти. Според Милан Ф. Живковиќ, тогашен советник за медиумска политика во министерството, тоа беа конкретни, интервентни мерки, преземени за решавање итни проблеми (на пример, во наредните четири години по почетокот на економската криза во 2008 година, 350 новинари ги загубија своите работни места во Хрватска). Сепак, во текот на тој период, четворица експерти, двајца вработени во министерството и двајца надворешни соработници, работеа на анализа на состојбата, поттикнување јавна дебата и подготовка на предлог за сеопфатна реформа на медиумската политика, која ќе обезбеди долгорочни решенија. Ова паралелно работење на итните и долгорочни мерки беше возможно поради постоењето на два посебни контекста - едниот беше хрватското граѓанско општество и непрофитните медиуми, кои години по ред, помогнати од новинарската и од академската заедница, ја истакнуваа потребата од системски решенија за работа на непрофитните медиуми, а другиот контекст беше одлуката на министерката за култура, која во почетокот на мандатот, во својот тим за формирање оддел за медиуми при министерството, ангажираше профил на соработници што се залагаа за суштински промени на медиумските политики. Нивните амбиции беа инспирирани од критичката теорија и прогресивните идеи артикулирани и за време на студентските протести во 2009 година и блокадите на Факултетот за хуманистички и општествени науки во Загреб.

Меѓу новите мерки на медиумската политика беше одредбата што им дозволува на непрофитните медиуми, вклучувајќи ги тука и непрофитните веб-страници, да аплицираат во Фондот за плурализам во медиумите, кој работи во рамките на Агенцијата за електронски медиуми на Хрватска, за финансирање на нивните проекти. Претходно, Фондот ги поддржуваше

исклучиво проектите (најчесто комерцијалните) на локалните радиски и телевизиски станици. Друг сет мерки се состоеше од насочување на еден дел од приходите од лотаријата кон финансирање на непрофитните медиуми и индивидуални истражувања спроведени од невработени лица и од самостојни новинари.

Средствата распределени како дел од овие мерки беа незначителни, но нивната концепциска рамка и пристапот отстапуваат од медиумската политика, која на прв план ги става интересите на медиумската индустрија (ориентирана кон профит). Како такви, тие беа предмет на напади од мејнстрим медиумите, а некои од нив беа и мета на удари при промени во власта во Хрватска, во почетокот на 2016 година.

Фондот за плурализам на медиумите во Хрватска се дополнува од 3-отстотниот надоместок на месечна претплата за јавниот радио и телевизиски сервис. Месечниот надоместок што го плаќаат домаќинствата во Хрватска е 80 куни (10,5 евра). На годишно ниво, Фондот е во можност да одвои околу 4,5 милиони евра, а во 2013 година, со измените на Законот за електронски медиуми им беше овозможено и на непрофитните медиуми – вклучувајќи ги и непрофитните веб-страници – да аплицираат за средства. Тие имаат право на 3 проценти од расположливите средства или околу 136.000 евра годишно. Најголемиот дел од средствата сè уште одат за локалните радио и телевизиски станици (46,5 проценти за радио и 46,5 проценти за телевизиските станици).

Покрај тоа, за време на мандатот на претходната влада, во Хрватска се отвори програма за финансирање на непрофитните медиуми од приходите на државната лотарија, во износ од околу 400.000 евра годишно. Владата со годишна уредба ја регулира распределбата на приходите од лотаријата. Иако ова е моќна мерка, која владата ја воведе без да ги промени сите закони, таа е предмет на годишни измени, особено по промените во владата или во концептуалната рамка на медиумските политики. Досега, околу 90 до 100 редакции аплицирале за овие средства секоја година, со стапка на одобрување од 15-20 проценти.

Според процената на Милан Ф. Живковиќ, оваа мерка беше само една интервенција, чија намера беше да го „закрпи“ медиумскиот систем во време кога голем број новинари беа отпуштени од комерцијалните медиуми и започнаа со сопствени интернет-медиуми. Владата одвои скромни средства, со цел тие што беа заинтересирани да останат во новинарството, да можат да опстанат додека владата не најде стратешко решение за распределба на јавните средства во медиумите – решение што ќе вклучува мерки за обезбедување долгорочна системска поддршка за непрофитното новинарство.

Десет проценти од овие средства, околу 40.000 евра годишно, беа наменети за финансирање приближно 35-40 индивидуални новинарски трудови, во износ од висина на една просечна хрватска месечна плата

(1.000 евра бруто или околу 800 евра нето). Невработените и самостојните новинари имаа можност да аплицираат за еднократен износ, за она што министерството го нарекуваше – „новинарски грантови“. Новинарите можеа да аплицираат со поднесување предлози за работата што сакаат да ја реализираат.

За годишната распределба на средствата наменети за поддршка на непрофитните медиуми и на индивидуалните новинарски трудови одлучува стручна комисија, назначена од Министерството за култура, која исто така беше избрана преку јавен повик за апликации. Беа утврдени јасни критериуми за избор на членовите на комисијата, како и детална методологија (која се состои од вкупно 14 критериуми) за оценување на апликациите за финансирање проекти на непрофитните медиуми. Министерството ги определи и двете групи критериуми, но во тесна соработка со целната јавност, односно со непрофитната медиумска заедница во Хрватска.

По првичниот повик за апликации, јавноста учествуваше во дел од евалуацијата на индивидуалните новинарски трудови, кои се натпреваруваа за „новинарски грантови“. Граѓаните имаа можност да гласаат на интернет за трудови претставени на анонимен начин, а нивните гласови се комбинираа со евалуацијата направена од стручната комисија. Системот се базираше на концептот на британскиот автор Дан Хинд, кој се нарекува јавно назначување (*public commissioning*). Меѓутоа, во подоцнежните години, процесот на евалуација беше целосно препуштен во рацете на експертската комисија.

Во 2013 година, за време на мандатот на Зоран Милановиќ, ДДВ-то за дневни весници во Хрватска беше намалено на 5 отсто, со цел да им помогне на овие медиуми (за разлика од општата стапка на ДДВ во Хрватска од 25 отсто, ДДВ-то за дневни весници во 2007 година изнесуваше 10 отсто). Сепак, Милан Ф. Живковиќ истакнува дека идејата била предложена од Министерството за финансии, а не од Министерството за култура. Во ресорот за култура сметаа дека намалувањето на стапката на ДДВ од 2007 година, која им овозможи на хрватските весници заштеда од околу 40 милиони евра годишно, не сторило ништо за унапредување на јавниот интерес во медиумите. Според Министерството за култура, други мерки би можеле да бидат поефикасни во поддршка на квалитетни печатени медиуми, нивното известување и создавање работни места, бидејќи се чинеше дека пониските даноци им користат само на неколку сопственици на дневни весници. Сепак, Министерството за култура влијаеше намалувањето на даночните стапки да се поврзе со условите за воведување внатрешни статути во новинарските компании, со кои се регулираат односите, правата и обврските на новинарите, уредниците и на издавачите.

Паралелно со воведувањето на интервентните мерки, тимот на Министерството за култура работеше на анализа на состојбата и промовирање јавна дебата за стратегијата за медиумска политика. Овој процес резултираше со низа документи корисни за политичките одлуки во врска со долгорочните мерки на медиумската политика во Хрватска. Меѓу нив е и „39 мерки за демократски медиуми“.

На прашањето за ефектите на конкретните мерки и на создавањето стратешки документи, особено во однос на одлуката на новата влада за укинување на некои од нив веднаш по преземањето на функцијата во почетокот на 2016 година, Живковиќ одговори дека некои од овие чекори јасно придонесоа за зголемување на бројот на вработени во непрофитните медиуми. Усвојувањето на статутите во медиумските компании им дава на новинарите инструмент што може да го употребат во своја корист. Но, *„ако нешто научивме од работата поврзана со медиумската политика во Министерството за култура, тоа е дека нема таква влада ниту политичко мнозинство што ќе ѝ подари нешто на некоја заедница што за нешто се бори, вклучувајќи ја и новинарската заедница, која се бори за опстанок на професијата и за пристојни услови за работа. Новинарите мора да се избораат за да го материјализираат тоа, на еден или на друг начин. Нашето искуство е дека во областа на медиумската политика, одлуките обично се поврзани со некоја конкретно засегната страна – комерцијалците актери или сопствениците на медиумите, кои ги изнесуваат своите интереси. Затоа, луѓето што работат во медиумите треба да се организираат, да ги понудат своите аргументи и своите барања“*. Тој заклучува дека хрватската новинарска заедница, која учествувала во развојот на медиумската политика и во јавната расправа за медиумската стратегија за време на мандатот на претходната влада, сега има многу подобро разбирање за сопствените цели.

Но, како се формираше тимот на министерството, кој придонесе за разбирање и конципирање на медиумската политика, која беше признаена од нашите регионални истражувања како пример на добра практика за заштита на медиумскиот интегритет? Кој профил на луѓе беа дел од тимот? Тоа беа главно луѓе произлезени од младински, културни и од независни печатени медиуми, пред сè дефинирани преку нивната ориентација кон критичката теорија и интензивно самообразование стекнато преку нивната работа во министерството во области на медиумска теорија и медиумска политика. *„Државата ни плаќаше да учиме преку секојдневната оперативна работа, а во исто време, да истражуваме како луѓето во другите делови од светот се справуваат со овие прашања“*, вели Живковиќ.

3 ПОЗИТИВЕН ПРИМЕР НА АНГАЖИРАЊЕ НА ДРЖАВНИОТ ОРГАН ЗА АНТИКОРУПЦИЈА ВО ОБЛАСТА НА МЕДИУМИТЕ

Уште во 2014 година, нашето првично истражување во однос на медиумскиот интегритет покажа дека финансиските односи меѓу државата, политичките партии и медиумите беа штетни за заштитата на медиумскиот интегритет и имаше потреба за двократна интервенција. Прво, темелна реформа на медиумскиот систем, а потоа и активно вклучување – во која било реформа на медиумите – на мерките за спречување на корупцијата и на релевантните антикорупциски органи.

Нашето истражување на добри практики го вклучува примерот на Советот за борба против корупцијата во рамките на Владата на Република Србија, кој од 2011 година има издадено три опсежни извештаи, полни со вредни информации за нетранспарентноста на сопственоста и на финансиските трансакции помеѓу државните органи, компаниите во државна сопственост и медиумите во Србија. Во 2011 година, Советот го објави *Извештајот за притисок и контрола врз медиумите во Србија*, вториот *Извештај за сопственичката структура и контролата врз медиумите во Србија* е од февруари 2015 година и третиот *Извештај за можното влијание на субјектите од јавниот сектор врз медиумите, преку финансирање на рекламирање и маркетинг услуги* беше објавен во декември 2015 година. Освен податоците, извештаите понудија и заклучоци и препораки на Советот, кој ги направи необработените податоци достапни за јавноста. Извештаите беа преведени на англиски јазик, со што станаа достапни и за меѓународната заедница. Тие ја кренаа свеста меѓу експертите, политичарите, како и општата јавност, за видовите и распространетоста на механизмите што ги корумпираат медиумите во Србија. Сепак, недостигот на интерес од страна на властите и непријателската реакција на медиумската индустрија кон Советот и неговите членови за овие извештаи, посочи дека клучните играчи не беа подготвени да се пресметаат со корупцијата во медиумскиот систем. Во меѓувреме, со ангажирањето во областа на медиумите, работата на Советот беше призната од меѓународните организации.

Каков вид орган е тоа? Владата на Република Србија го основаше Советот за борба против корупцијата во октомври 2001 година, во текот на првата година на мандатот на премиерот Зоран Ѓинѓиќ. Одлуката за неговото основање делумно беше ревидирана во 2003 и 2006 година, но сепак надлежностите на Советот во суштина останаа исти. Целта беше да се основа советодавен орган, составен од експерти, за согледување

различни прашања за корупција и за предлагање мерки за справување со нив. Според Мирослав Миличевиќ, потпретседател на Советот, ова тело брзо го сврте своето внимание кон аспекти на системската корупција, како и кон спроведување анализи во одделни области и случаи. Советот има задача да ги достави извештаите до владата, кои содржат податоци и анализи што укажуваат на потенцијално корумпирани практики и односи во рамките на системот. По завршувањето на извештајот, владата има можност за расчистување какви било прашања или изразување на своите ставови. Потоа, Советот го објавува извештајот и го претставува пред јавноста. *„Непосредно по формирањето на Советот, се најдовме во ситуација каде што владата едноставно престана да одговара на нашите извештаи“*, вели Миличевиќ.

Од основањето на Советот, владата на Србија се менуваше шестпати, по што Советот имаше неколку можности да се сретне со владини претставници, пред објавувањето на извештаите, со цел да се договорат за соодветно пристапување на проблемите, но безуспешно. По објавувањето на извештаите, владата и надлежните органи не преземале какви било дејства. Во неколку случаи, ова доведе до тоа Советот да поднесе кривична пријава во врска со наодите од извештајот, иако, формално, таков чекор не е дел од неговите обврски.

Предвидено е Советот да се состои од тринаесет членови со постојан мандат, сите признаени професионалци од различни социјални домени, чие знаење и интегритет ги зајакнуваат активностите и угледот на Советот. Речиси петнаесет години по своето основање, во јануари 2016 година, Советот има само шест членови. Неколку членови починаа, а голем број се откажаа, исфрустрирани од ограниченото влијание на Советот. Советот веќе нема претседател. Верица Бараќ, адвокат по професија, поранешен јавен правобранител за градот Чачак и активист на антивоеното движење, беше претседател на Советот до нејзината смрт во 2012 година. Во моментот, Мирослав Миличевиќ, хирург и професор на Медицинскиот факултет во Белград, ја зазема највисоката положба – потпретседател на Советот. Тој е еден од двајцата преостанати членови од првобитниот состав, кој придонесува за континуитетот на активностите на Советот. Елементот на континуитет, на постојаност во работењето, е важен за работата на секој орган за борба против корупцијата, и тоа е причината за доделување траен мандат на членовите на Советот за борба против корупцијата.

Со цел да се пополнат испразнетите места, Советот треба да предложи нови имиња до владата, која има можност да ги одбие предлозите на Советот, но не може сама да номинира. Иако во изминативе две години Советот предложил неколку нови кандидати до владата, новите кандидати не само што не се именувани, туку владата не ни одговорила на тие предлози. На овој начин, тврди Миличевиќ, се обесхрабруваат добрите

кандидати од потенцијалното инволвирање во Советот и од напорите за борба против корупцијата. Никој не сака да биде номиниран за да биде едноставно игнориран.

Истовремено, намалениот состав на Советот е преоптоварен со големиот обем на работа. При нашата посета во почетокот на 2016 година, Советот планираше да работи на 11 извештаи во текот на една година.

Од почетокот на неговото дејствување, Советот за борба против корупцијата има издадено повеќе од 40 извештаи. Советот нема постојани вработени. Има свој буџет во чии рамки членовите на Советот добиваат компензација (наместо плати) за сработеното, а дозволено им е да ангажираат и надворешни соработници за да им помогнат со анализи и извештаи. Седиштето на Советот не е многу големо, но се наоѓа во главната владина зграда и настојуваат да се задржи таму како симболично признавање на значењето на Советот. Малку познат но илустративен детаљ е дека убиството на премиерот Зоран Ѓинѓиќ во 2003 година се случи пред влезот на зградата на владата, кога тој доаѓал во својата канцеларија, каде што го чекаа на состанок токму членовите на Советот за борба против корупцијата.

Генерално, може да се заклучи дека српската влада, и покрај тоа што е основач на Советот, никогаш не обрнувала многу внимание на напорите и на извештаите на Советот. Јавноста е главниот сојузник на Советот во борбата против корупцијата. Сепак, неможноста на органите за борба против корупцијата да допрат до јавноста, сериозно го ограничува нивниот капацитет за дејствување, нагласува Миличевиќ. Ова, објаснува тој, е причината зошто Советот одлучи да ги фокусира своите извештаи на медиумите. Во текот на првите години на Советот, додека постоеше ниво на ентузијазам во медиумите и меѓу новинарите, тие известуваа за анализите и за прашањата што ги отвори Советот. Но, кратко потоа, медиумите го ограничија известувањето за извештаите на Советот и за неговите битки против корупцијата. Медиумското известување стана селективно и без истражувања за релевантни прашања, иако Советот нудеше необработени податоци за новинарите за да истражуваат понатаму. Стануваше сè појасно дека станува збор за широк опсег на блокада, која беше евидентна и во пасивноста на надлежните државни органи, кои би требало да ги истражуваат и да ги обработуваат случаите претставени во извештаите на Советот.

Во својот прв извештај за медиумите, Советот за борба против корупцијата известуваше за сопственоста и контролата врз медиумите. Се покажа дека, всушност, нејасно беше кој е сопственик на повеќето од големите српски медиуми. Советот, исто така, откри серија механизми што се користат за контрола врз медиумите и утврди дека овие корумпирани механизми не се засегнати од промените во политичкото раководство. Ниту една политичка гарнитура на политичките лидери во

Србија, никогаш целосно не ги демаскирала или укинала. Миличевиќ го надоврзува проблемот со „финансиска олигархија“, која крои реалност преку употреба на медиумите со прашањето на таблоидизацијата, која, како што тој оценува, е „расипување на медиумите“. Ова претставува корупција на медиумите на ниво што го надминува тоа на финансирањето – го напаѓа и целосно го уништува системот на вредности. Истражувачкото новинарство е предмет на критика, наместо поддршка. *„Ако сакате да имате истражувачко новинарство, потребни ви се луѓе со искуство, кои ги разбираат овие појави и се подготвени да ги истражуваат. Но, треба да постои средина во која ќе можат да работат, каде што луѓето ги ценат и работата и новинарството како такво“*, вели Миличевиќ.

Првиот извештај за медиумите резултираше со напади и обиди да се изврши притисок врз Советот, особено врз неговиот тогашен претседател, Верица Бараќ. Како последица на двата најнови извештаи за медиумите, главните цели беа заменик-претседателот на Советот, Миличевиќ, и членот Мирослава Миленовиќ, кои се задолжени за претставување на наодите и анализите пред јавноста. Обидите за притисок вклучуваа и поднесување кривични пријави против членовите на Советот.

Пристапот до информации е уште еден позитивен аспект од работата на Советот. Уште од своето формирање, позицијата на Советот во државниот систем му овозможи да побара од други државни органи и институции да доставуваат потребни информации. Според Миличевиќ, уште на самиот почеток, премиерот Ѓинѓиќ побара сите членови на владата да дадат информации во врска со нивните сектори. Но, оттогаш се сменија неколку кабинети, а некои од нив ниту по две години не комуницирале со Советот. Во некои случаи Советот не може да добие пристап до информации, без претходно обраќање до повереникот за информации. Сепак, сè помал е бројот на министерства што не доставуваат податоци, иако понекогаш е потребно и повторување на барањето. *„Добивме премногу информации, навистина многу информации, но тоа се необработени податоци што не значи многу надвор од соодветниот контекст“*, вели Миличевиќ. Тој тврди дека анализите на Советот се важни, но би сакал да види повеќе анализи и од другите државни органи и од новинари, на кои Советот им дава слободен пристап до податоците на својата веб-страница.

Постојат изгледи за продолжување на работата на Советот, и покрај различните форми на опструкција. Во Србија е активна и Агенцијата за борба против корупцијата, со која Советот одржува добри односи и која има голем број други надлежности. Во моментот се подготвува и нов закон за Агенцијата, а двата органа ги здружуваат своите заложби за да бидат сигурни дека одредбите на законот и надлежностите на Агенцијата ќе бидат што е можно поефективни. Советот е дел од Акцискиот план на Србија за стратегија за борба против корупцијата 2013-2018, чие исполнување се следи и преку преговорите на Србија за членство

во Европската Унија. Претставник на Советот е член на државното координативно тело задолжено за спроведување на планот, како што се премиерот и министрите за финансии и за правда.

„Владата го основаше Советот со уредба и на ист начин може и да го укине“, истакнува Миличевик. Сепак, Советот го достигнал својот меѓународен углед и угледот меѓу српските граѓани преку својата работа, а не преку позицијата што ја има во рамките на системот, и заедно со Агенцијата за борба против корупцијата и со другите државни институции и невладиниот сектор, ја симболизира борбата против корупцијата во Србија. Владата не ги зема предвид ниту, пак, реагира на извештаите на Советот, но Советот и поединци во него одбиваат да се мешаат во политички процени и конфликти, така што се воздржуваат од заземање став во однос на сите политички актери. „Ние треба да го зачуваме нашиот интегритет. Не сме заинтересирани за промена на политичкиот систем или за соборување на владата. Ние се бориме против корупцијата, која им нанесува огромна штета на граѓаните и на јавниот интерес. Ние како Совет го правиме тоа што можеме да го направиме. Нашиот трет извештај за медиумите и можните влијанија врз институциите на јавниот сектор, преку финансирање на рекламирање и маркетинг услугите, помина низ 27 верзии пред да биде завршен. Секој натамошен чекор е надвор од нашите можности и зависи од другите институции на системот. Ако не се преземаат никакви дејства, тоа зборува за средината во која работиме“, заклучува Миличевик.

4 ЗАКЛУЧОЦИ

Како се разликуваат медиумите, центрите за новинарска продукција, мерките за медиумски политики и ангажирањето на антикорупциските органи што се претставени во овој извештај, од другите во регионот?

Јасно е дека кај нив станува збор за бескомпромисно разбирање на новинарството и на медиумите како јавно добро и како слободна, автономна и одговорна професија, која треба да служи за информирање на граѓаните, набљудување на тие што се на власт, како и за откривање на злоупотребите на моќ на аналитички начин и засновано на факти.

Сите тие се посветени на оваа идеја. На прашањето како да се допре што пошироко со идејата за еманципирачки медиумски политики, Милорад Пуповац одговара: *„Сè зависи од идејата што ја има човекот и во чии рамки дејствува; дали има сила да се носи со тоа и да ја заштити од тие што сакаат да ја потиснат. Доколку овие услови се исполнети, тогаш може да се успее“*. Пуповац ја нагласува потребата за поврзување на

таквите луѓе и идеи, бидејќи во иднина просторот на слободата во нашиот регион и на други места најверојатно ќе се намали наместо да се зголеми.

Очигледно е дека човечкиот фактор – генијалноста, конзистентноста и стратешкиот интелектуален и оперативен капацитет на луѓето што се борат за издигнување, унапредување и за заштита на овие идеи во форма на медиуми, институции или медиумски политики, е од најголема важност.

Ова се поврзува директно со изворите и со моделите на финансирање. Од голема важност е присуството на странските донатори и нивната стратешка соработка или партнерство, и долгорочната поддршка за луѓето и организациите што цврсто и доследно се придржуваат до слободното и сериозно новинарство.

Финансиските механизми за поддршка на непрофитните и на малцинските медиуми во Хрватска, придонесоа за интегритетот и за јавниот интерес во медиумите. Со тоа, тие се значително различни од кои било други финансиски механизми воспоставени меѓу државата и медиумите во нашиот регион. Неодамнешните истражувања на Медиумската опсерваторија обезбедија критичка анализа на механизмите за контрола и корумпирање на медиумите, со цел да им служат на интересите на одредени политички и деловни групации.⁶ Постои потреба од подетална споредба на основните карактеристики, со кои позитивните и негативните механизми за распределба на јавните средства за медиумите се разликуваат во нашиот регион. Очигледно, позитивните механизми во Хрватска беа насочени кон непривилегираните, непрофитни медиуми. Исто така, во процесот на воспоставување на ваквите механизми и дефинирање на критериумите за формирање соодветни органи за донесување одлуки и за распределба на јавните средства, хрватските државни органи систематски се консултираа и ја уважуваа медиумската заедница, за која беа наменети механизмите, како и сегментите на граѓанското општество што ги опкружува овие медиуми.

Загрижува целосното отсуство на јавните радиоски и телевизиски радиодифузери од спектарот на добри практики во областа на заштитата на медиумскиот интегритет. Овие медиумски институции поседуваат, или треба да поседуваат, моќна финансиска рамка со која ќе ја поддржуваат реализацијата на идејата за новинарството и медиумите како јавно добро. Сепак, во текот на нашето истражување, само еден испитаник во Хрватска издвои дел од јавната радио-телевизија – ХТВЗ, која започна со работа во 2012 година – како врвна програмска содржина што придонесува за културно воздигнување на граѓаните. И во овој случај, одлучувачки беше човечкиот фактор – уредникот Деан Шоша, носител на идејата за таков

6 Извештаите од 2015 година за финансиските односи помеѓу државата и медиумите се достапни на веб-страницата на Медиумска опсерваторија на ЈИЕ: <http://mediaobservatory.net/media-integrity-reports-2015>. Пристапено на 15 март 2016 година.

**ЗАГРИЖУВА ЦЕЛОСНОТО
ОТСУСТВО НА ЈАВНИТЕ
РАДИО И ТЕЛЕВИЗИСКИ
РАДИОДИФУЗЕРИ ОД
СПЕКТАРОТ НА ДОБРИ
ПРАКТИКИ ВО ОБЛАСТА НА
ЗАШТИТА НА МЕДИУМСКИОТ
ИНТЕГРИТЕТ.**

канал. Но, политичката реалност е таква што по промената на власта во Хрватска, во почетокот на 2016 година, дојде до промена на управувањето со јавниот радиодифузен сервис, а со тоа беше сменет и Шоша.

Ова е состојбата на јавните радиодифузери во нашиот регион: кога внатре во нив се појавува концептот на еманципирачка услуга за јавноста, прашање на време е кога ќе мора да замре.

Затоа нашите примери на добра медиумска практика настанале во невладиниот, непрофитниот сектор, надвор од дофатот на корумпираните политички и деловни мрежи. Тие сочинуваат еден антисистем, како што вели Елдин Кариќ.

Кога ќе ги земеме предвид сумите што нашите испитаници ги споменаа при опишувањето на нивните модели на финансирање, ќе видиме дека тие претставуваат скроман дел од средствата што се движат низ медиумите во нивните земји. За време на нашиот разговор, Елдин Кариќ направи некои брзи пресметки. Тој заклучи дека годишната сума на донации примени од страна на непрофитните медиуми во Босна и Херцеговина од меѓународни донатори изнесува не повеќе од пет проценти од средствата распределени за мејнстрим медиумите од државните органи и институции, преку субвенции, донации и спонзорства (не сметајќи ги средствата потрошени на рекламирање на државата и на јавните претпријатија). Неодамна Медиумската опсерваторија ги истражуваше финансиските односи држава – медиум во Југоисточна Европа. Вкупните суми се огромни, а механизмите за финансирање се многубројни, дури и непрегледни. Потребно е да се пристапи кон детална реформа, која ќе ги земе предвид наодите од медиумите и од анализите на борбата против корупцијата, како и фундаментално реформирање на медиумскиот систем, така што секторот на непрофитни (кој сега се нарекува и признава како „третиот сектор“ од страна на неколку моќни структури), може да стане „прв сектор“. Одредени идеи за „еманципирачка медиумска политика“, како што ги нарекува Пуповац, може да се најдат и во овој контекст на медиумската политика и во „39 мерки за демократски медиуми“, кој зад себе го остави одделот за медиумска политика при Министерството за култура на Хрватска (Милан Ф. Живковиќ, Борис Постников, Игор Ласиќ и Андреа Милат), како резултат на двегодишната јавна дебата. Најверојатно, сите овие мерки не се универзално применливи, но не можеме да кажеме дека регионот нема идеи за тоа како би требало да изгледа алтернативата на сегашните корумпирани медиумски системи.

Од апсолутно витално значење за независните медиуми и за демократијата во регионот е да се напуштат постојните медиумски системи во кои корумпираните и клиентелистички паразити во сферата на медиумите, како и рекламирањето и политиката голтаат огромни суми јавни средства што им припаѓаат на граѓаните, додека странските донатори финансираат новинарство што, всушност, им служи на интересите на самите граѓани.

ОД АПСЛУТНО ВИТАЛНО ЗНАЧЕЊЕ ЗА НЕЗАВИСНИТЕ МЕДИУМИ И ЗА ДЕМОКРАТИЈАТА ВО РЕГИОНОТ Е ДА СЕ НАПУШТАТ ПОСТОЈНИТЕ МЕДИУМСКИ СИСТЕМИ ВО КОИ КОРУМПИРАНИТЕ И КЛИЕНТЕЛИСТИЧКИ ПАРАЗИТИ ВО СФЕРАТА НА МЕДИУМИТЕ, КАКО И РЕКЛАМИРАЊЕТО И ПОЛИТИКАТА ГОЛТААТ ОГРОМНИ СУМИ ЈАВНИ СРЕДСТВА ШТО ИМ ПРИПАЃААТ НА ГРАЃАНИТЕ, ДОДЕКА СТРАНСКАТЕ ДОНАТОРИ ФИНАНСИРААТ НОВИНАРСТВО КОЕ ВСУШНОСТ ИМ СЛУЖИ НА ИНТЕРЕСИТЕ НА САМИТЕ ГРАЃАНИ.

Медиумите и новинарите ангажирани во истражувачкото новинарство го сочинуваат доминантниот дел од нашите позитивни примери. Во многу негови аспекти, истражувачкото новинарство е тоа што некои го нарекуваат аналитичко или критичко новинарство. Сепак, во потесна смисла, тоа може да значи новинарска работа во насока на откривање корупција и организиран криминал. Нашиот заклучок е дека би било добро, во спектарот на идеи што ги земаат предвид и напорите што ги вложуваат новинарите, експертите, малиот број еманципирани политичари како и донатори, во врска со тоа како да се спаси новинарството како јавна служба во регионот, да преовладува пошироко разбирање за критичкото и аналитичко новинарство, и за истражувачкото новинарство, како дел од тоа. Не се доволни само истражувања за злоупотребите на власта и информирање на граѓаните за негативни, деструктивни случаи на корупција во општеството. Во отсуство на поддршка и за другите напредни новинарски жанрови, какви што се културни критики, статии или извештаи за надворешни работи, се ограничува опсегот на знаење што ја оспособува јавноста да ги види настаните во еден поширок контекст и ја ангажира како културно свесно и активно граѓанство.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Совет за борба против корупцијата при Владата на Република Србија, *Извештај за притисоците и контролата на медиумите во Србија*, 19 септември 2011.
- Совет за борба против корупцијата при Владата на Република Србија, *Извештај за сопственичката структура и контролата на медиумите во Србија*, 26 февруари 2015.
- Совет за борба против корупцијата при Владата на Република Србија, *Извештај за можното влијание на институциите од јавниот сектор врз работата на медиумите, преку плаќање услуги за огласување и маркетинг*, 24 декември 2015.
- Луциќ, П., *Journalism taken from journalists*, видео изјава. Достапна на: <http://mediaobservatory.net/radar/journalism-taken-journalists>. Пристапено на 15 март 2016.
- Petkovic, B., *Media Integrity Matters: Reclaiming Public Service Values in Media and Journalism*, SEE Media Observatory, Peace Institute, Ljubljana, 2014.
- Република Хрватска, Министерство за култура, *Nacrt prijedlog medijske politike Republike Hrvatske do 2020 godine*, Загреб, 30 септември 2015.
- SEE Media Observatory, *Media integrity reports 2015*. Достапно на: <http://mediaobservatory.net/media-integrity-reports-2015>. Пристапено на 12 март 2016.

СПИСОК НА ИНТЕРВЈУА

Леила Бичакчиќ, 18 декември 2015.

Ивица Џикиќ, 21 јануари 2016.

Гордана Игриќ, 29 февруари 2016.

Елдин Кариќ, 18 декември 2015.

Миросав Миличевиќ, 29 февруари 2016.

Милорад Пуповац, 21 јануари 2016.

Бранкица Станковиќ, 29 февруари 2016.

Александар Трифуновиќ, 16 и 17 март 2016
(преку е-пошта).

Милан Ф. Живковиќ, 21 јануари 2016.

АВТОРИ

БРАНКИЦА ПЕТКОВИЌ Е МАГИСТЕР ПО СОЦИОЛОГИЈА НА КУЛТУРАТА ОД ФАКУЛТЕТОТ ЗА УМЕТНОСТИ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО ЉУБЉАНА. ТАА Е ИСТРАЖУВАЧ И РАКОВОДИТЕЛ НА ПРОЕКТИ ВО МИРОВНИОТ ИНСТИТУТ, ИНСТИТУТ ЗА СОВРЕМЕНИ ОПШТЕСТВЕНИ И ПОЛИТИЧКИ СТУДИИ ВО ЉУБЉАНА.

ПОЗИТИВНИ ПРИМЕРИ НА ЗАШТИТА
НА МЕДИУМСКИОТ ИНТЕГРИТЕТ ВО
ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

АНТИ-СИСТЕМ ИЛИ КАКО ДА СЕ СПАСИ
НОВИНАРСТВОТО

АВТОР Бранкица Петковиќ ПРЕВОД Сами Буши
ЛЕКТОР Виолета С. Караџовска ИЗДАВАЧ
Мировен Институт, Институт за современи
општествени и политички студии, Метелкова 6, СЛ-
1000 Љубљана, Словенија, <<http://www.mirovni-institut.si>>, ДИЗАЈН ДАК, Љубљана, јуни 2016.

Содржината на извештајот е одговорност единствено на Мировниот институт, и во никој случај не може да се смета дека ги одразува ставовите на Европската Унија.

Овој извештај е изработен во рамки на проектот Медумска опсерваторија на Југоисточна Европа, финансиран од Европската Унија.
<http://www.mediaobservatory.net>.